

MYKOLAS ROMERIS AND THE SUFFRAGE

Toma Jaškūnaitė, Eglė Mikalauskaitė
Mykolas Romeris University

Keywords: election, direct, equal, universal, secret, proportional system of elections, socio-democracy, formal democracy, the Law on the Sejm Election 1936, Mykolas Romeris, Constitution 1928.

Summary

The Professor Mykolas Romeris (Römer), a famous lawyer called deservedly the founder of the Lithuanian constitutional law science, declared often his weighty opinion on various questions urgent to the society at that time. One of such questions was the constitutionality of the New Law on the Sejm Election promulgated in the beginning of the summer 1936. At first, M. Romeris was disposed not to speak on this question in the political press, as the political passion was reigning there that demanded that each utterance for or against the object of argument should correspond to the attitude of one or another party up to 100%. According to the professor, the science is not fit to interfere in the passion of argument, especially because of the fact that, in most cases, it won't satisfy any of two parties and will be condemned by both of them. However, because of previous thoughts and utterances of M. Romeris interpreted incorrectly in the press, he decided nevertheless to comment openly the situation that was formed after the promulgation of the New Law on the Sejm Election. When discussing this question, the professor analyzes the contents of provisions stipulated for elections, i.e. describes how one should understand universal, equal, direct and secret elections. Furthermore, he perceives imperfections of the New Law on the Sejm Election that are mostly related with a proportional representation and suggests the way in which those imperfections should be eliminated.

PARTINĖS SISTEMOS SAMPRATA

Kristina Ivanauskaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto magistrantūros I kursas
Tel. +370 622 75178
El. paštas Kristina.Ivanauskaite@gmail.com

Pagrindinės sąvokos: partija, partinė sistema, socialinis junginys, visuomenė, valstybė.

Santrauka

Visuomenė susideda iš gausybės socialinių junginių, kurių kiekvienas siekia savų tikslų; jų dalyviai atlieka funkcijas griežtai apibrėžtiems tikslams pasiekti. Šie socialiniai junginiai konkuruoja ir kovoja dėl priešingų tikslų įgyvendinimo; bendradarbiauja siekdami bendrų tikslų. Tokių pavyzdžių socialiniame gyvenime yra nemažai. Šiame darbe aptariama vienas iš socialinių junginių – politinės partijos, jų reikšmė ir įtaka demokratijai, sąsajos su visuomenės pilietiškumo lygiu, bendrieji partinės sistemos bruožai, rūšys, veiklos būdai, struktūra ir t.t.

ĮŽANGA

Tyrimo objektas – partinė sistema ir jos įtaka demokratijai.

Tyrimo tikslas – ištirti partinės sistemos rūšis ir jų bruožus, jų įtaką demokratiniams procesams.

Problemos ištyrimo laipsnis – darbe glaustai aptariamos susistemintos tiek Lietuvos (M. Romerio, V. Keciorytės, E. Vaitiekienės), tiek ir užsienio autorių (W. Lamentowicz) partinės sistemos sampratos, jų rūšys ir sąsajos su politiniais procesais valstybėse.

Darbo naujumas – darbe pateikiama glausta partinės sistemos rūšių samprata, ieškoma tobuliausios partinės sistemos modelio šių dienų valstybei.

Valstybės politinių partijų veiklą reglamentuoja skirtinga apimtimi, politinės partijos sąvoka apibrėžiama nevienodai. Terminas „partija“ yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio „pars“ (t.y. dalis), reiškiančio visuomenės dalį. Bandymai apibrėžti politinės partijos sąvoką atspindi tik bendriausius jos požymius. Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų įstatyme pateikiamas toks sąvokos apibrėžimas: „politinė partija yra savo pavadinimą turintis, pagal šį įstatymą įsteigtas viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti savo narių politinius interesus, padėti išreikšti Lietuvos Respublikos piliečių politinę valią, siekti dalyvauti įgyvendinant valstybės valdžią ir savivaldos teisę.“ [1, 1 str.] Mokslininkai linkę ją apibūdinti kaip bendraminčių organizaciją, kuri atstovauja „...piliečių, socialinių grupių ar klasių interesams, kurios pagrindinis tikslas yra iškovoti politinę valdžią ir ją išlaikyti“ [5, p. 90]. Politinė partija iš kitų socialinių junginių skiriasi savo bruožais, veiklos kryptimis, funkcijomis ir t.t. Teorijoje yra skiriami tokie svarbiausieji politinių partijų bruožai: jų pagrindinis veiklos tikslas yra iškovoti valdžią; veikla grindžiama partijos politine programa, įstatais; būdinga organizacinė struktūra, t.y. centrinė būstinė ir vietos padaliniai; aktyviai dalyvauja rinkimų kampanijoje ir siekia laimėti rinkimus ir sudaryti vyriausybę.

Partijos politinėje sistemoje sudaro **partinę sistemą**. Ši sistema itin reikšminga visuomenės politinės sistemos dalių, ji apima valstybėje legaliai veikiančias partijas ir jų tarpusavio santykius. Partijų tarpusavio santykiams bene labiausiai turi įtakos politinis režimas (demokratinis, autoritarinis, totalitarinis) ir partinės sistemos tipas. **Demokratinėje politinėje sistemoje** gali susidaryti daugybė partinių sistemų:

Daugiapartinė sistema – kai dėl valdžios kovoja daug partijų, tačiau nė viena iš jų nepajėgia laimėti rinkimų tokia persvara, kad galėtų viena sudaryti vyriausybę (Lietuva, Italija, Olandija ir t. t.).

Dvipartinė sistema – joje yra dvi stiprios partijos, kurių viena yra pajėgi laimėti rinkimus ir sudaryti viena vyriausybę (Didžioji Britanija, JAV).

Dvipartinė modifikuotoji sistema – panaši į dvipartinę, tačiau skiriasi tuo, kad nė viena iš dviejų pagrindinių partijų nesurenka daugumos balsų parlamente ir dėl šios priežasties yra priversta blokuotis su mažesne partija (t.y. trečiaja), kad galėtų sudaryti vyriausybę (Vokietija, Kanada ir t. t.).

Dviejų blokų sistema – jai esant dėl valdžios kovoja du blokai partijų, kurios yra pasiskirsčiusios į dešiniuosius ir kairiuosius. Blokas, laimėjęs rinkimus, sudaro vyriausybę, o pralaimėjęs tampa opozicija. Ši partinė sistema pasižymi politiniu stabilumu, mat jai esant leidžiama išvengti politinių ir vyriausybės krizių (Prancūzija).

Dominavimo partinė sistema – šioje sistemoje yra daug partijų, tačiau jos laimėti rinkimus turi galimybių itin mažai, nes iš jų visų tik viena partija išsiskiria savo stiprumu ir daugelį metų sudaro vyriausybę (Meksika, Japonija, Švedija, Izraelis ir t. t.).

Autoritariniam politiniam režimui yra būdingas vienpartinė sistema, t.y. egzistuoja valdanti partija, kitų partijų veikla yra uždrausta ar bent jau gana ribota. Jos neturi galimybės realiai daryti įtaką valdžiai (A. Smetonos laikų Lietuva po Pirmojo pasaulinio karo).

Esant **totalitariniam režimui** veikia tik viena partija, o jos aparatas yra susipynęs su valstybės, prarandama takoskyra tarp partinės ir valstybinės veiklos. Kitos partijos yra uždraustos, taip siekiant užkirsti bet kokią galimybę daryti įtaką valstybės valdymui (pvz. hitlerinė Vokietija, SSRS).

Reikia pripažinti, kad tarp veiksnų, darančių įtaką partinei sistemai susidaryti ir jos raidai, visuotinai išskiriama rinkimų sistemos įtaka. Deja, tačiau negalima vienareikšmiškai nuspręsti, kokio tipo partinė sistema yra pati tobuliausia.

Pagal **daugumos atstovavimo (mažoritarinę) rinkimų sistemą** mažos partijos į parlamentą nepatenka, o parlamente yra dvi stiprios politinės jėgos: partija, laimėjusi rinkimus, ir silpnesnė, opozicinė, surinkusi kiek mažiau piliečių balsų. Teigiama tai, kad ši sistema skatina politines partijas koncentruotis ir orientuotis į rinkėjų interesus, tačiau šiuo atveju lieka nemaža dalis neatstovaujamo valstybės piliečių parlamente.

Esant **proporcinio atstovavimo rinkimų sistemai** šalyje, proporcingai atstovaujama visoms partijoms parlamente proporcingai surinktiems piliečių balsams per rinkimus. Vis dėlto, šiuo atveju partijoms yra sunku sudaryti vyriausybę, nes nė viena neturi daugumos, tad yra būtina burtis į koalicijas. Deja, bet ši sistema pasižymi vyriausybių nestabilumu, partijų skaičiaus didėjimu, didelių partijų skaidymuisi.

Profesorius M. Romeris savo darbuose išskiria dvi pagrindines partines sistemas: „daugelio partijų sistemą“ ir „dviejų partijų sistemą“. Nagrinėdamas daugiapartinės sistemos bruožus jis pastebi, kad partijos yra priverstos „kombinuotis“, norėdamos siekti savo tikslų ir uždavinių įgyvendinimo. Jis pažymi, jog kiekvienos šalies situacija ir partijų skaičius yra individualus, kaip ir jų priežastys bei veiksniai. Nors profesorius pabrėžia dvipartinės sistemos pranašumus (paly-

ginti su daugiapartinė sistema), tačiau tvirtina, jog tokia sistema negali būti sukurta dirbtinai – priimant norminius teisės aktus. Reikėtų visiškai pritarti profesoriaus nuomonei, kad partinė sistema atspindi visuomenės socialinės brandos, tradicijų, socialinės drausmės ir daugelį kitų veiksnių, tad dirbtinis normų, sąlygų sukūrimas tik iškraipytų politinę situaciją, piliečių valią ir iškiltų pavojus politiniam stabilumui šalyje. Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko V. Muntiano teigimu, „...jeigu dvipartinė sistema būtų išbaigta ir pakankamai tobulai įgyvendinta <...> galėtų sėkmingai gyvuoti ir Lietuvoje“ [6]. Vadinasi, pripažintina, kad ši sritis turi būti veikiami tradicijų, evoliucijos, pilietinio sąmoningumo labiau nei politikų sukurtų griežtų teisės normų.

Ir atvirkščiai, taikos minimumui palaikyti, socialiniai drausmei užtikrinti sukuriama taisyklės – norminiai aktai, turintys užtikrinti socialinio bendradarbiavimo tvarką. Natūralu, jog kiekvienas socialinis darinys norėtų valstybės aparatą panaudoti savo tikslams įgyvendinti, t.y. suvalstybinti savus tikslus. Valstybė savo tikslus, prioritetus nustato per valdančiuosius, tad veržimasis „...į valdžią arba veržimusi dėl valdžios“ [3, p. 103] yra natūralus procesas, mokslinėje literatūroje dar vadinamas politiniu fenomenu valstybėje. Vis dėlto, reikia pripažinti, kad yra ir tokių socialinių junginių, kurie negali tikėtis savo tikslų suvalstybinimo, tad jų politinis elgesys bus skirtingas: „...jie turi galvoti apie tai, kuriuo būdu jiems būtų galima geriausiai apsaugoti nuo gresiančio jų funkcijai iš valstybės pavojaus“ [3, p. 103]. Dėl šios priežasties, jie siekia užkirsti bet kokiam poveikiui pasireikšti negatyvioms jų atžvilgiu jėgoms bei silpninti įtaką tų, kurie sudaro valdančiąją daugumą. Ši situacija nulemia įtemptus santykius tarp tų, kurie sudaro valdančiąją daugumą (pozicijos), ir tų, kurie įvairiais būdais bando susilpninti jos įtaką šalies valdymui (opozicijos) – vyksta politinė kova.

Partijų reikšmė demokratinėse šalyse yra itin svarbi. Nors teorijoje jos paprastai yra apibūdinamos kaip dirbtinio pobūdžio draugijos „...jungiančios vienodų pažiūrų ar nusistatymo žmones, susijungusius veikti šiuo nusistatymu viešuosius santykius ar viešąją tvarką“ [3, p.154]. Vis tik, reiktų sutikti su prof. M. Romerio nuomone, jog „...politinių partijų esmė yra daug gilesnė ir sociališkai sudėtingesnė“ [3, p. 154]. Pažymėtina, kad dažnai politinės partijos kuriamos ir egzistuoja mūsų visuomenėje ne ideologiniu, socialiniu judėjimų pagrindu, nesisiskiria ženkliais programinėmis nuostatomis, o „...laikosi grynai ją sudarančių narių asmenimis“ [3, p. 154]. Praktika rodo, jog naujos partijos kuriamos „ryškių asmenų“ iniciatyva, kurie nemėgsta partinės drausmės ar nesugeba pakeisti nusistovėjusios senosios partinės tvarkos, programinių nuostatų. Jie su savo sekėjais įkuria partiją (kaip tai padarė voldemarininkai Lietuvoje, pilsudskininkai Lenkijoje; šių dienų Lietuvoje – Liberalų sąjūdis, Pilietinės demokratijos partija ir kt).

Kaip vieną iš neigiamų reiškinių, profesorius M. Romeris išskiria politiko „*The Boss*“ fenomeną, kuris populiarėja šiandiniame pasaulyje. Tai politikas makleris, savo valdymą grindžiantis privatinio favorizmu, kuriam nerūpi viešoji nuomonė, tesiekia savo ir savo aplinkos žmonių privačių interesų tenkinimo. Deja, bet politiko „*The Boss*“ pavyzdžių galime aptikti ir Lietuvos politiniame gyvenime (pvz., V. Uspaskich – Darbo partijoje, A. Zuokas – Liberalų ir cento sąjunge).

Asmeninės ambicijos, privatus interesai neretai užgožia valstybinius interesus ar yra „paverčiami“ partiniais. M. Romeris pažymi, jog asmens ambicijų ir intrigų sukurtos partijos „...laikiniai gali turėti didesnės įtakos, jei jos yra kilusios

Žymaus energingo žmogaus vardu, jei jų vadas populiarus, o jos pačios yra gerai organizuotos ir veiklios“ [3, p. 154]. Vadinasi, tokiai partijai netekus savo lyderio ar šiam praradus populiarumą, partijai gresia vidinė destrukcija, vadovaujančių partijos pozicijų praradimas. Reikia pripažinti, kad tokios partijos kuriamos tam, kad būtų patenkinti vieno asmens (ar siauros asmenų grupelės) asmeniniai interesai. Įdomiausia tai, jog M. Romeris yra įsitikinęs, kad jos „...nesitiki ir nenori, kad kada nors jai tektų vienai kabinetą sudaryti ir pasivadinti valdančiąja dauguma“ [3, p. 155]. Pasak profesoriaus, jų tikslas nėra atsakingai valdyti šalį, jos nemėgsta ir vengia atsakingumo. Tokios partijos tikslas – politinė prekyba, o jos prekė – „... skirtingos frakcijos firma, tie keli mandatai, kuriuose ji disponuoja, ir kurie jai duoda kelis balsus parlamento rūmuose“ [3, p. 155]. Pažymėtina, jog tokių partijų klestėjimą katalizuoja daugiapartinė sistema šalyje. Valstybėje, kurioje dėl valdžios rungtis didėlė gausa partijų, o po rinkimų nė viena nesugeba gauti mandatų tiek, kad galėtų viena formuoti vyriausybę, tad yra priversta sudaryti koaliciją su kitomis partijomis. Šioje koalicijoje partijos, turinčios vos kelis mandatus parlamente, įgyja nemažą galią: norint išvengti vienokių ar kitokių sprendimų blokavimo parlamente ar vyriausybėje, laimėjusi rinkimus partija yra priversta daryti nuolaidas, siekdama išlaikyti vieningą koalicinę vyriausybę ir užsitikrinti jai paramą parlamente bei savo programų įgyvendinimą. Deja, bet tokia situacija sukuria galimybes tenkinti asmenines ambicijas ir politinėms intrigoms.

Profesoriaus M. Romerio įsitikinimu „...ambicijos, intrigų ir šmugelio partijos <...> – tai socialiniai parazitai, kurių sudrausminimas ir pašalinimas sudaro modernesnėse valstybėse sunkią problemą“ [3, p. 156]. Identifikavimas ir eliminavimas partijų, pavienių politikų, jų grupių, t.y. tų, kurie siekia tik siaurų asmeninių interesų patenkinimo; kurie partiją paverčia „...nešvarių biznių įmone“ [3, p. 158], yra pilietinės, sąmoningos tautos teisė ir pareiga. Profesorius tvirtina, kad „...pačių piliečių-rinkikų (teisinės tautos, atskirų socialinių grupių) pasyviškumas yra didesnis ir kur masinis politinio bei socialinio gyvenimo tempas yra silpnesnis“ [3, p. 158]; Vadinasi, pasyvi, pilietiškumo stokojanti tauta kelia pavojų šalies gerovei ir savo pačių interesams.

Deja, bet dažnai yra pamirštama, kad pagrindinė partijų funkcija yra socialinių interesų integracijos (derinimo) funkcija. Partija pirmiausia turi siekti išgirsti visuomenės problemas ir lūkesčius, juos išgryninti. Nepaisant skirtingų socialinių, ekonominių, ideologinių ir t.t. grupių, surasti optimalų jų sprendimo būdą ir tinkamai atstovauti jos bendriems interesams (ne vieno asmens ar mažos asmenų grupės). Politinės partijos ne tik telkia piliečius, bet ir juos socialiai-politiškai šviečia – atlieka politinės socializacijos funkciją. Jos vykdo kovos dėl valdžios formavimo funkciją: partija, siekdama tapti valdančia, turi nuolat dirbti, numatyti politinės kovos metodus pagal šalies konstitucines ir paprastas normas. Partijos atlieka ir rinkimų kampanijos organizavimo funkciją. Būtent nuo jos priklauso partijos padėtis po rinkimų. Siekdama palankių partijai rezultatų, ji priversta dirbti su savo politine, rinkimų programa, atlikti produktyvų rinkimų agitacijos darbą, tinkamai atrinkti kandidatus į renkamas pareigas ir t. t.

IŠVADOS

1. Politinės partijos sąvoka atspindi bendriausius jos požymius: pagrindinis jų veiklos tikslas yra iškovoti valdžią; veikla grindžiama partijos politine programa, įstatais; nustatoma politinės kryptys ir aktyviai siekiama politinių tikslų įgyvendinimo; jai būdinga organizacinė struktūra, t.y. centrinė būstinė ir vietos padaliniai; dalyvauja formuojant valstybės valdžios ir vietos savivaldos institucijas; rengia politinius lyderius bei siekia, kad šie eitų vadovaujančias pareigas valstybės ar savivaldybės institucijose; aktyviai dalyvauja rinkimų kampanijoje, siekia laimėti rinkimus ir sudaryti Vyriausybę ir t.t.

2. Partijos politinėje sistemoje sudaro partinę sistemą, kuri apima valstybėje legaliai veikiančias partijas ir jų tarpusavio santykius. Partinei sistemai bene labiausiai daro įtaką šalies politinis režimas (demokratinis, autoritarinis, totalitarinis) ir partinės sistemos tipas. Tarp veiksnių, darančių įtaką partinei sistemai sudaryti ir jos raidai, visuotinai išskiriama rinkimų sistemos įtaka. Pagal daugumos atstovavimo (mažoritarinę) rinkimų sistemą mažos partijos į parlamentą nepatenka – į parlamentą patenka dvi stiprios politinės jėgos: partija, laimėjusi rinkimus, ir silpnesnioji, opozicinė, surinkusi kiek mažiau piliečių balsų. Ši sistema skatina politines partijas telktis, orientuotis į rinkėjų interesus. O esant proporcinio atstovavimo rinkimų sistemai šalyje, visoms partijoms parlamente proporcingai atstovaujama surinktiems piliečių balsams per rinkimus.

3. Partinė sistema rodo visuomenės socialinę brandą, pilietiškumo lygmenį, tradicijas, socialinę drausmę ir daugelį kitų veiksnių, tad dirbtinis (teisės normomis) vienokios ar kitokios partinės sistemos formulavimas tik iškreiptų politinę situaciją, piliečių valią ir iškiltų pavojus politiniam stabilumui šalyje.

4. Politikas „*The Boss*“ – makleris, savo valdymą grindžiantis privatiniu favorizmu, kuriam nerūpi viešoji nuomonė, visuomeninių interesų tenkinimas, jis dirba tik savo bei savo aplinkos žmonių privatiems interesams. Tokių partijų, pavienių politikų, jų grupių Identifikavimas ir eliminavimas yra pilietinės, sąmoningos tautos teisė ir pareiga.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas//Valstybės žinios, 2004 04 15, Nr. 54-1831.
2. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
3. Römeris M., Valstybė ir jos konstitucinė teisė, I dalis, Valstybė. II tomas, Vilnius: Pradai, 1995.
4. Lamentowicz W. Šių laidų valstybė. Vilnius: Alma littera, 1998.
5. Keciorytė V. Politologijos įvadas. Vilnius: Technika, 2005.
6. <http://www.alfa.lt/straipsnis/106862+partin%C4%97+istema&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=6>

PARTY SYSTEM

Kristina Ivanauskaitė
Mykolas Romeris University

Keywords: Political party, social combination, party system, nation, nationality.

Summary

The Professor Mykolas Romeris discussed about political systems advantages e disadvantages. He compared a multi-party system in which three or more political parties have the capacity to gain control of government separately or in coalition. And a two-party system which is a form of party system where two major political parties dominate the voting in nearly all elections. As a result, all, or nearly all, elected offices end up being held by candidates endorsed by the two major parties. The ruling party's majority may still be based on a smaller segment of the population than coalition governments due to lower turnout, and votes cast that do not lead to the desired representative. According to the professor M. Romeris the two-party system does produce stable governments, but this comes at the expense of the preferred outcome of stable democracy.

M. Romeris was disposed that political corruption is the misuse by government officials of their governmental powers for illegitimate, usually secret, private gain. He was pointed that politicians forgot the main ethical, political, moral principals. Favoring relatives or personal friends became too many powerful. Professor was sure that the nations will have to try the way to identify and eliminate such kind politics and parties.

M. ROMERIS APIE VALSTYBĖS VALDYMO FORMAS

Rūta Bulkaitė

Mykolo Romerio universiteto Strateginio valdymo ir politikos fakulteto III kursas
Tel. +370 676 57003
El.paštas ruta_bulkaitė@yahoo.com

Pagrindinės sąvokos: valdymo forma, parlamentarizmas, prezidentizmas, prerogatyva, direktorinis, sovietinis.

Santrauka

Mykolas Romeris konstitucinės teisės klausimais yra išleidęs nemažai leidinių. Daugelyje jų aptariamos valdymo formos (režimai). Pagrindiniai du, kuriuos pro-